

Διαμόρφωση αναπαραστάσεων του κοινωνικού φύλου σε παιδιά προσχολικής ηλικίας μέσω θεατρικών δραστηριοτήτων

Χιωτάκη Ειρήνη, *M.Ed Πανεπιστημίου Κρήτης, Εκπαιδευτικός ΠΕ60*

Περίληψη: Η παρούσα εργασία, απευθυνόμενη σε παιδιά προσχολικής ηλικίας απέβλεπε -μέσω κατάλληλων, οργανωμένων και στοχευμένων θεατρικών δραστηριοτήτων- στην καταπολέμηση και αποδυνάμωση στερεοτυπικών συμπεριφορών, που ακολουθούν και σημαδεύουν τα δύο φύλα, δημιουργώντας προκαταλήψεις και ανισότητες/αδικίες. Χρησιμοποιήθηκε μια διασκευή της ιστορίας του Γιώργου Μαρίνου «Η Οικογένεια Ψηλοκοντού», η οποία έδωσε το ερέθισμα για ενασχόληση -μέσω του θεάτρου- με το ζήτημα της «καταδίκης» που βιώνει η γυναίκα νοικοκυρά, καθώς εργάζεται ασταμάτητα μέσα στο σπίτι, χωρίς να αναγνωρίζεται ο κόπος και η προσφορά της, κυρίως από τον αρσενικό περίγυρο. Τα παιδιά, σε αντιδιαστολή με το πατριαρχικό μοντέλο της οικογένειας των «Ψηλοκοντών» βίωσαν -μέσα από την ενεργή συμμετοχή τους και την εξοικείωσή τους με κώδικες θεάτρου- έναν άλλο «δημοκρατικό» τύπο οικογένειας της οποίας τα μέλη λειτουργούσαν ισότιμα και κλήθηκαν να κάνουν συγκρίσεις διαμορφώνοντας τη δική τους άποψη για το δίκαιο και τη συμπεριφορά που θα πρέπει να χαρακτηρίζει τα δυο φύλα.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνικό φύλο, προσχολική ηλικία, θεατρικές δραστηριότητες, αποδόμηση στερεοτύπων

1. Εισαγωγή

Ζητήματα που αφορούν στο κοινωνικό φύλο, το οποίο αποτελεί ένα σύστημα οργάνωσης κάθε σφαίρας του κοινωνικού κόσμου (Γρηγορόπουλος, χ.χ.), είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την κοινωνική ζωή και κρίνεται ωφέλιμο να προσεγγιστούν από τα παιδιά από τη μικρή ακόμη ηλικία, οπότε δομείται η κοινωνική τους ταυτότητα και εδραιώνονται στάσεις και συμπεριφορές (Freeman, 2007).

Ενώ το «βιολογικό φύλο» (sex) είναι χαρακτηριστικό γενετικά καθορισμένο και σχετίζεται με τις βιολογικές διαφορές ανάμεσα στο αρσενικό και το θηλυκό (Arnot, 2006), το «κοινωνικό φύλο» (gender), δεν είναι δεδομένο της φύσης (Βέικου, 2009), αλλά πολιτισμικά και κοινωνικά κατασκευασμένο. Πρόκειται για το σύνολο των ιδεολογημάτων που κάθε κοινωνία έχει πλάσει για το φύλο, προδιαγράφοντας τις συμπεριφορές τις οποίες σε μια δεδομένη χρονική στιγμή ορίζει ως αποδεκτές για τον άνδρα και τη γυναίκα (Turner, 1998). Η «ταυτότητα του φύλου» αναφέρεται στην αυτοαντίληψη του ατόμου για το φύλο του, και αξιολογείται ως η ικανότητά του να κατηγοριοποιεί τον εαυτό του ως αγόρι ή ως κορίτσι (Γρηγορόπουλος, χ.χ.). Συνειδητοποιώντας τα παιδιά ότι ανήκουν στο ένα ή στο άλλο φύλο, αναπτύσσουν χαρακτηριστικά και συμπεριφορές που σηματοδοτούν την ταυτότητά τους, το ρόλο που αναλαμβάνουν ως αγόρια ή κορίτσια, ανάλογα (ΕΠΕΑΕΚ II, 2000-2006, β).

Οι ιδέες των παιδιών για το ρόλο του φύλου διαμορφώνονται σταδιακά με την πάροδο της ηλικίας (Γκατζιώλη, 2002). Είναι συνέπεια ενεργούς δόμησης της εμπειρίας από τα ίδια, αλλά και κοινωνικής μάθησης, η οποία αποκτάται μέσω της άμεσης παρατήρησης, της μίμησης και της θετικής ή αρνητικής ενίσχυσης (ΕΠΕΑΕΚ II 2000-2006, α). Η ηλικία φοίτησης στο νηπιαγωγείο (3,5-5,5 ετών) αποτελεί μια αποφασιστικής σημασίας περίοδο, καθώς τότε τα παιδιά οριοθετούν πλήρως το ρόλο

του φύλου τους (Martin, & Ruble, 2004). Περισσότερο συστηματικά και οργανωμένα από ότι η οικογένεια -η οποία είναι ο πρώτος φορέας αφομοίωσης κοινωνικών κανόνων (Κασιάρου, Παπαγιάννη, Παπαδάκη, Ρόζη, 2008)-, το νηπιαγωγείο (ΕΠΕΑΕΚ, 2000-2006, α) μπορεί και χρειάζεται να κατευθύνει τα παιδιά μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας, έτσι ώστε να προστατευτούν από τις περιοριστικές επιρροές των έμφυλων στερεοτύπων.

Το θέατρο θεωρείται κατάλληλο μέσο για την ευαισθητοποίηση των μικρών παιδιών σε ζητήματα που αφορούν στο κοινωνικό φύλο καθώς έχει τη δύναμη να τα επηρεάσει, επιδρώντας σημαντικά σε πολλούς τομείς της ανάπτυξης και εξέλιξής τους (Γραμματάς, & Μουδατσάκης, 2008). Βρισκόμενο (το θέατρο) σε διαρκή αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, αποτελεί καθρέπτη της εκάστοτε κοινωνίας, ασκώντας τα παιδιά, με βιωματικό τρόπο, σε διάφορες μορφές συμπεριφοράς και κοινωνικής μάθησης (Τσίτσλμπεργκερ, 1999), αναπτύσσοντας παράλληλα την κριτική τους ικανότητα (Σέξτου, 2005). Μέσα από την καλλιτεχνική δημιουργία (θεατρικό δρώμενο, αυτοσχεδιασμό, παραγωγή δραματικού διαλόγου, θεατρική παράσταση), το θέατρο οδηγεί τα παιδιά στην εμβάθυνση των ανθρωπίνων προβλημάτων και των σχέσεων (Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών, 2004), συμβάλλει στη συνειδητοποίηση του κοινωνικού γίνεσθαι και στην ενεργοποίηση του ψυχο-πνευματικού δυναμικού τους (Ball, & Airs, 1995), στη διεύρυνση του ορίζοντά τους (Σέξτου, 2005), στην προετοιμασία τους για την κοινωνία (Μεριέ, 1996· Σέξτου, 2005) και στο σταδιακό πέρασμα προς μια συνθετική αντίληψη του κόσμου (Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών, 2004). Η μάθηση με αυτό τον τρόπο συντελείται μέσα σε ένα συναρπαστικό, χαρούμενο και δημιουργικό παιχνίδι, που βοηθά τα παιδιά να αντιλαμβάνονται τα γεγονότα της ζωής από πολλές οπτικές γωνίες, να ερμηνεύουν την ανθρώπινη συμπεριφορά, να αναλύουν τους χαρακτήρες, και να δημιουργούν τις δικές τους απόψεις/ προτάσεις (Τσίτσλμπεργκερ, 1999).

Ο ρόλος της τέχνης του θεάτρου, λοιπόν, είναι τρισυπόστατος, ψυχαγωγικός, κοινωνικός, παιδευτικός (Γιάνναρης, 1995), ισχυροποιείται δε όταν αναφέρεται σε ανήλικους θεατές «μιλώντας» στην ψυχή τους, καθώς ο βαθμός και η ταχύτητα πρόσληψης των ωφελειών του είναι μεγάλος/η συγκριτικά με άλλα μέσα (Γραμματάς, 1998). Η εξοικείωση των παιδιών με τους κώδικες του θεάτρου, με την έννοια της «μίμησης», και του «ρόλου» και η ενεργή συμμετοχή τους στις διαδικασίες της παράστασης, οδηγεί στην κατάκτηση νέων τρόπων έκφρασης και επικοινωνίας, αλλά και στη διεύρυνση των εποπτικών τους δυνατοτήτων. Με τον τρόπο αυτό η παραδοσιακή νοησιαρχία στη μάθηση μπορεί να ξεπεραστεί, ενώ ενισχύεται το συναίσθημα, η φαντασία και η σωματική μνήμη, που ανοίγουν νέες προοπτικές στο εκπαιδευτικό σύστημα της εποχής μας (Γραμματάς, & Μουδατσάκης, 2008).

Ερευνητικά δεδομένα έχουν δείξει ότι η αλληλεπίδραση μεταξύ παιδιών της προσχολικής ηλικίας κατά τη διάρκεια του δραματικού παιχνιδιού, σχετίζεται με τη σχηματοποίηση και σταθεροποίηση του κοινωνικού φύλου και της κοινωνικής τους ταυτότητας (Johnson, & Ershler, 1981). Επιπλέον, το θεατρικό παιχνίδι φάνηκε να έχει σημαντική επίδραση στη μείωση των προκαταλήψεων και κοινωνικών στερεοτύπων σε παιδιά του δημοτικού σχολείου, συμβάλλοντας στη μείωση της αντιπαλότητας μεταξύ αγοριών και κοριτσιών (Τσιάρας, 2004).

Στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη πόσο εύπλαστη είναι η προσωπικότητα στη νηπιακή ηλικία, κατά την οποία ακόμη σχηματοποιείται ο εσωτερικός κόσμος των παιδιών, οι ιδεολογίες, οι συμπεριφορές τους και σταθεροποιείται η κοινωνική ταυτότητά τους, επιχειρήσαμε μέσα από μια σειρά αλληλοδιαδεχόμενων, οργανωμένων και στοχευμένων θεατρικών δραστηριοτήτων - που είχαν ως αφορμή ένα λογοτεχνικό κείμενο, την «Οικογένεια Ψηλοκοντού» του

Γιώργου Μαρίνου-, την καταπολέμηση/αποδόμηση στερεοτυπικών συμπεριφορών, συνδεδεμένων με το ένα ή το άλλο φύλο. Η ενασχόληση με ένα δημιουργήμα όπως αυτό που προτείνεται, ασκεί ψυχολογική δύναμη επηρεάζοντας τον αναγνώστη ή ακροατή. Παράλληλα αποτελεί μια διαδικασία προβολής τεχνικών αντίστασης την κοινωνία, περιλαμβάνοντας κι ένα στοιχείο δυσαρέσκειας που πρέπει να κατευναστεί (Holub, 2001). Στη συγκεκριμένη περίπτωση της «Οικογένειας Ψηλοκοντού», το στοιχείο αυτό αφορά στην καταπίεση που δέχεται η γυναίκα στο περιβάλλον της πατριαρχικής οικογένειας. Οι δραστηριότητες θεατρικού παιχνιδιού και δραματοποίησης, που υλοποιήθηκαν, αποσκοπούσαν σε παιδαγωγική παρέμβαση για το υπό διαμόρφωση κοινωνικό φύλο των παιδιών, επιδιώκοντας την αποδυνάμωση του πατριαρχισμού και την προβολή ενός μοντέλου οικογένειας όπου αναδεικνύεται η ισοτιμία μεταξύ των μελών της, πέρα από τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που κατασκευάζει η κοινωνία και οι οποίες αναφέρονται στο φύλο τους. Μέσω των δράσεων αυτών επιδιώξαμε να διαμορφώσουν τα παιδιά νέες αντιλήψεις και στάσεις ζωής, συνειδητοποιώντας ότι:

- η ενασχόληση με ενδοοικιακές εργασίες αφορά και στα δύο φύλα
- η οικιακή απασχόληση είναι μια εργασία πολύ σημαντική και πρέπει να εκτιμάται
- πρέπει να υπάρχει ισότητα/ισοτιμία αναφορικά με τους ρόλους των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια

Ουσιαστικά, από το κείμενο του Γιώργου Μαρίνου διατηρήθηκαν δύο χαρακτήρες: του κύριου Ψηλοκοντού, που αποτελεί πρότυπο του παραδοσιακού άνδρα «αφέντη» και της γυναίκας του, της κυρίας Ψηλοκοντού, πρότυπο της γυναίκας συζύγου, μητέρας, νοικοκυράς, που καθημερινά αγωνίζεται δουλεύοντας ασταμάτητα στο σπίτι, χωρίς την παραμικρή υποστήριξη από τον άνδρα της, χωρίς να υπάρχει αναγνώριση της προσφοράς της και δίχως να έχει δικαίωμα στην ξεκούραση. Η ιστορία διασκευάστηκε/αναδομήθηκε, προκειμένου να προσαρμοστεί στην καθημερινή πραγματικότητα, να συνδεθεί με τα βιώματα των παιδιών (Αναγνωστόπουλος, 1994), να αποκτήσει αληθοφάνεια ώστε να είναι ευπρόσληπτη (Holub, 2001), οικεία (Jauss, 1995) και αποδεκτή από αυτά, εξυπηρετώντας καλύτερα τους στόχους μας. Αναφέρεται, έτσι, στη σύγχρονη οικογένεια, στα μέλη της οποίας δόθηκαν ονόματα κοινά. Στη διασκευή παρουσιάζεται επίσης η κόρη της οικογένειας να επιβαρύνεται ευθύνες εξυπηρετώντας τους άνδρες, ενώ προστέθηκε ακόμη ένα αγόρι σε αυτήν θέλοντας να τονιστεί η εκμετάλλευση του θηλυκού στοιχείου από τα αρσενικά.

Ύστερα από μεγάλο προβληματισμό για την πλοκή και την εξέλιξη της ιστορίας και για το πώς θα μπορούσε να λειτουργήσει η επιθυμητή ανατροπή με αληθοφάνεια, αποφασίστηκε να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος του «παραδείγματος» (Holub, 2001). Να παρουσιαστεί δηλαδή ένα άλλο μοντέλο οικογένειας ως πρότυπο, αντίθετο προς εκείνο των Ψηλοκοντών, στο οποίο υπάρχει ισοτιμία μεταξύ των μελών της, σεβασμός και δικαιοσύνη. Αυτό το νέο μοντέλο της οικογένειας Δικαιοπούλου -όπως κατόπιν σκέψης ονομάστηκε, επιθυμώντας να αντικατοπτρίζει το καθεστώς που επικρατούσε σε αυτή-, δίνοντας το καλό παράδειγμα, οδηγεί αυτόματα στη σύγκριση μεταξύ των δύο (οικογενειών) και στην υιοθέτηση, στη συνέχεια, της υποδειγματικής τακτικής της από την πρώτη οικογένεια των Ψηλοκοντών. Για να πραγματοποιηθεί αυτό και να πυροδοτηθεί η ανατροπή, δημιουργήθηκε η ανάγκη στέρησης του θηλυκού στοιχείου από την οικογένεια των Ψηλοκοντών, ώστε να γίνει αντιληπτή η απουσία του και η αξία του. Το τέχνασμα της λιποθυμίας της κυρίας Ψηλοκοντού από υπερκόπωση και μαζί η νοσηλεία της

έδωσαν τη λύση σε αυτό, οδηγώντας τα αρσενικά της οικογένειας να ασχοληθούν -από ανάγκη πλέον- με δραστηριότητες που πριν θεωρούσαν γυναικείες υποθέσεις και να τις εκτιμήσουν. Παράλληλα, ενεργοποιήθηκε στη σκέψη των αρσενικών Ψηλοκοντών το πρότυπο της οικογένειας Δικαιοπούλου, το οποίο κατέληξαν να μιμηθούν, εφαρμόζοντάς το συνειδητά.

Η αντίθεση και αντιπαράθεση δύο διαφορετικών οικογενειακών μοντέλων, του πατριαρχικού και του δημοκρατικού, που προέβαλλε η διασκευή, περιέχοντας εικόνες που έρχονται σε σύγκρουση με τα στερεότυπα των δύο φύλων, προσέφερε στα παιδιά εναλλακτικά πρότυπα και μαζί την ευκαιρία να κάνουν συγκρίσεις, να επανεξετάσουν τις υποθέσεις των δύο φύλων και τις πεποιθήσεις τους σχετικά με το ζήτημα αυτό, εμπνέοντάς τα να υιοθετήσουν μια συμπεριφορά πιο ισότιμη απέναντί τους (Singh, 1998).

Λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν για τη «δύναμη» του θεάτρου όταν απευθύνεται σε ανήλικους θεατές και στοχεύοντας στη διαμόρφωση, εσωτερίκευση και αφομοίωση από τα παιδιά προτύπων συμπεριφοράς, στάσεων, κανόνων, αξιών ως προς το φύλο, αποδεκτών από την κοινωνία όπου ζουν και αναπτύσσονται, στο πνεύμα της ισοτιμίας και της δικαιοσύνης, εφαρμόσαμε στο Ολοήμερο Τμήμα του 2/θεσίου Νηπιαγωγείου Αγίων Σαράντα Ν. Χανίων, δυναμικότητας 20 νηπίων, το σχολικό έτος 2009-2010, παιδαγωγική παρέμβαση, η οποία περιγράφεται και αναλύεται παρακάτω.

2. Παιδαγωγική παρέμβαση:

2.1. Αφήγηση της διασκευασμένης ιστορίας του Γ. Μαρίνου με τίτλο «Η οικογένεια Ψηλοκοντού» και αποκάλυψη -μέσω συζήτησης- των αναπαραστάσεων που έχουν τα παιδιά για το κοινωνικό φύλο.

Βασικές επιδιώξεις:

- Να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά σε θέματα που αφορούν στο κοινωνικό φύλο.
- Να εκφράσουν, μέσα από τη συζήτηση, ιδέες και αντιλήψεις αναφορικά με αναπαραστάσεις του κοινωνικού φύλου, βασιζόμενα σε εμπειρίες από το οικογενειακό τους περιβάλλον.
- Να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη προβληματιζόμενα για την ορθότητα αυτών των αντιλήψεων.

Υλοποίηση της δραστηριότητας:

Αφηγηθήκαμε στα παιδιά τη διασκευασμένη ιστορία «Η Οικογένεια Ψηλοκοντού». Η αφήγηση διακοπτόταν σε κάποια σημεία, οπότε ζητείτο από τα παιδιά να κάνουν προβλέψεις, να εκφράσουν και να αιτιολογήσουν τις απόψεις τους, σε ζητήματα που αφορούν στο κοινωνικό φύλο. Π.χ. στο σημείο που η κυρία Ψηλοκοντού εργαζόταν στην κουζίνα, ζητήσαμε να πουν σε ποιο πρόσωπο της οικογένειας θα απευθυνθούν τα μέλη της οικογένειας αν θέλουν κάτι, εφόσον η μητέρα είναι απασχολημένη. Τα περισσότερα υπέδειξαν τη Μαρία, αφού είναι «το κορίτσι της οικογένειας». Παρόμοια, στο σημείο της ιστορίας που η κυρία Ψηλοκοντού χρειαζόταν να νοσηλευτεί, ερωτήθηκαν για το πρόσωπο που θεωρούν κατάλληλο, ώστε να μείνει μαζί της στο νοσοκομείο και να τη βοηθήσει... Κάποια σκέφτηκαν «...να μείνει η μαμά της μαζί της». Απαντήσαμε πως αυτό δε γινόταν καθώς η μαμά της βρισκόταν μακριά. Τότε πρότειναν να μείνει μαζί της η Μαρία, η κόρη της, που θα ξέρει να τη φροντίσει. Κανένα δε σκέφτηκε πως θα μπορούσε ο

σύζυγός της να αναλάβει τέτοια υποχρέωση. Θεώρησαν πως οι γυναίκες είναι περισσότερο κατάλληλες γι κάτι τέτοιο.

Ολοκληρώνοντας την αφήγηση της ιστορίας, απευθύνθηκαν ερωτήσεις προς τα παιδιά, επιδιώκοντας την ανίχνευση των εμπειριών τους σχετικά με τις αναπαραστάσεις του κοινωνικού φύλου, που έχουν από το οικογενειακό τους περιβάλλον:

- *Πώς σας φάνηκε η οικογένεια Ψηλοκοντού; Σας άρεσε καλύτερα ο τρόπος που λειτουργούσε στην αρχή ή στο τέλος της ιστορίας; Γιατί;*
- *Σας άρεσε ο τρόπος του κ. Ψηλοκοντού; Συμπεριφέρεται κάποιο μέλος της οικογένειάς σας με αυτό τον τρόπο;*
- *Η ζωή της κυρίας Ψηλοκοντού μοιάζει με εκείνη της μητέρα σας; Πώς λένε να αισθανόταν η κυρία Ψηλοκοντού;*
- *Έχετε βρεθεί ποτέ στη θέση της Μαρίας, να σας φορτώνουν με ευθύνες; Εκείνη πώς νομίζετε ότι ένιωθε;*
- *Θεωρείτε πως τα κορίτσια πρέπει να έχουν παραπάνω υποχρεώσεις από τα αγόρια;*
- *Πώς σας φάνηκε η οικογένεια Δικαιοπούλου;*
- *Εσείς σε ποια οικογένεια θα θέλατε να μεγαλώνετε; Γιατί;*
- *Η δική σας οικογένεια με ποια μοιάζει περισσότερο;*

Η συζήτηση που πραγματοποιήθηκε έφερε στο φως την εικόνα που έχουν τα παιδιά για τον κοινωνικό ρόλο των δύο φύλων, η οποία βασίζεται στα βιώματά τους. Ήταν ξάφνιασμα κάποιες απόψεις που ακούστηκαν, οι οποίες σκιαγραφούσαν το καθεστώς που υπήρχε στην κάθε οικογένεια. Π.χ. στο ερώτημα αν κάποιο μέλος της οικογένειάς τους συμπεριφέρεται όπως ο κ. Ψηλοκοντός κι αν τους άρεσε ο τρόπος του, ένα νήπιο απάντησε: «Μου άρεσε, γιατί έτσι κάνουμε κι εγώ κι ο μπαμπάς μου, που είμαστε άντρες». Στην πλειοψηφία τους τα νήπια καταδίκασαν τη συμπεριφορά του κ. Ψηλοκοντού και ανέδειξαν ως σωστή και δίκαιη εκείνη των Δικαιοπούλων. Φάνηκε όμως πως, στις περισσότερες οικογένειες, οι γυναίκες δεν έχουν ξεφύγει από τον παραδοσιακό τους ρόλο, που τις θέλει και νοικοκυρές και με την κύρια ευθύνη της ανατροφής και φροντίδας των παιδιών, αλλά και εργαζόμενες έξω από το σπίτι, ενώ οι άνδρες παρουσιάστηκαν να έχουν ελάχιστη συμμετοχή σε «οικιακά ζητήματα». Συζητήθηκε η σημασία που έχει η ανάληψη υποχρεώσεων από τα ίδια τα παιδιά και η συμβολή τους στο σπίτι, καθώς δεν είναι δίκαιο να τρέχει ένας για όλους, αλλά όλοι να βοηθούν όσο μπορούν και να είναι «ο ένας για τον άλλο». Όταν τους ζητήθηκε να ψηφίσουν σε ποια οικογένεια θα επέλεγαν να μεγαλώσουν, σχεδόν όλα, εκτός δύο αγοριών, σήκωσαν χέρι υπέρ της οικογένειας Δικαιοπούλου. Τα δύο αγόρια που είχαν άλλη άποψη ήταν εκείνα που οι αναπαραστάσεις που είχαν από την οικογένειά τους ενισχύουν το πατριαρχικό μοντέλο. Στη συνέχεια, όμως, αυτά υποχώρησαν (ίσως επειδή ήταν μειοψηφία και ένιωσαν πως ανήκουν στην αδύναμη ομάδα), δηλώνοντας κι εκείνα προτίμηση στην οικογένεια Δικαιοπούλου.

2.2 Εικονογράφηση της ιστορίας «Η Οικογένεια Ψηλοκοντού»

Βασικές επιδιώξεις:

- *Να αναπαραστήσουν ζωγραφικά τα παιδιά την ιστορία, απεικονίζοντας τους χαρακτήρες της και προβάλλοντας χαρακτηριστικά που αφορούν στο κοινωνικό τους φύλο.*
- *Να καλλιεργήσουν ικανότητες επικοινωνίας και συνεργασίας.*
- *Να αναπτύξουν την κριτική σκέψη, τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους.*

- Να αξιολογηθεί ο βαθμός πρόσληψης των νοημάτων και ιδεών της ιστορίας από τα παιδιά.

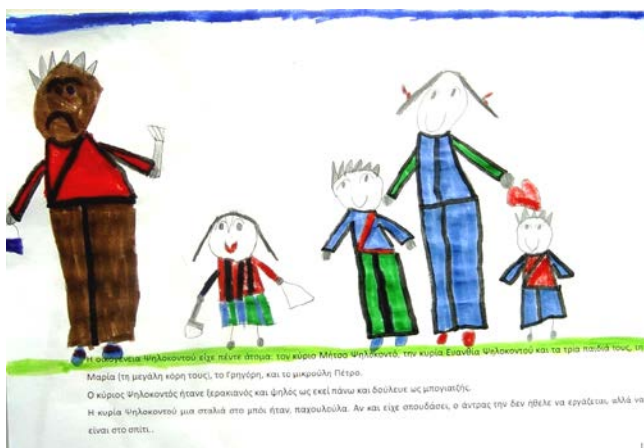
Υλοποίηση της δραστηριότητας:

Γνωρίζοντας ότι η δημιουργία του παιδικού σχεδίου αποτελεί μια μορφή κωδικοποίησης και έκφρασης πληροφοριών, σκέψεων, γνώσεων, συναισθημάτων από το παιδί αλλά και αξιολόγησης του τρόπου πρόσληψής τους (Thomas & Silk, 1997), προτείναμε να ζωγραφίσουν τα ίδια τα παιδιά τις εικόνες της διασκευασμένης ιστορίας, έτσι όπως τις είχαν φανταστεί.

Η ιστορία διαβάστηκε ξανά. Σε συνεργασία με τα παιδιά, χωρίστηκε σε σκηνές-εικόνες και εκτυπώθηκε σε σελίδες Α4. Τα παιδιά εργάστηκαν σε ομάδες. Κάθε ομάδα αποφάσισε ποιες εικόνες της ιστορίας θα αναλάβει να ζωγραφίσει, συζήτησε για το πώς θα τις αποδώσει και εκφράστηκε εικαστικά. Το αποτέλεσμα της εργασίας τους παρουσιάστηκε, στη συνέχεια, στην ολομέλεια. Η κάθε εικόνα αναλύθηκε και αξιολογήθηκε κατά τη διάρκεια συζήτησης, η οποία αναφερόταν:

-στο κατά πόσο απέδιδε η συγκεκριμένη εικόνα το νόημα της αντίστοιχης σκηνής και

-στον τρόπο με τον οποίο αυτό επιτυγχανόταν.

Εικόνα 1. Η οικογένεια Ψηλοκοντού

Οι ζωγραφιές (βλ. εικόνα 1), μετά την παρουσίαση και το σχολιασμό/αξιολόγησή τους από τα παιδιά, τοποθετήθηκαν με τη σωστή εξελικτική σειρά και δέθηκαν όλες μαζί δημιουργώντας το εικονογραφημένο βιβλίο της «Οικογένειας Ψηλοκοντού».

2.3 Θεατρικό παιχνίδι

Σκοπός: Μέσω του θεατρικού παιχνιδιού επιδιώχθηκε η καλλιέργεια από τα παιδιά εννοιών και γνώσεων αναφορικά με το κοινωνικό φύλο, τις οποίες έφερε στο προσκήνιο η ιστορία της οικογένειας Ψηλοκοντού. Επρόκειτο για μια διαδικασία εξοικείωσης με καταστάσεις και συναισθήματα μέσω της μίμησης και έκφρασής τους με το σώμα, την κίνηση, τη φωνή, τα εικαστικά... με απώτερο στόχο την προετοιμασία για τη θεατρική απόδοση της ιστορίας μέσω της δραματοποίησης.

Ακολούθησε τέσσερις φάσεις-στάδια (Κουρετζής, 1991, 2008):

Α. ΦΑΣΗ: Στάδιο της «απελευθέρωσης» - ευαισθητοποίησης και της συγκρότησης της ομάδας.

«Οικογένεια»

Βασικές επιδιώξεις:

- Να αισθανθούν τα παιδιά την ενότητα και την αγάπη που πρέπει να διακρίνει τα μέλη μιας οικογένειας, την έννοια του ενός για τον άλλο, ανεξάρτητα από το φύλο τους και τις κοινωνικές αντιλήψεις γύρω από αυτό.

- *Να εξοικειωθούν, να νοιώσουν άνετα και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να αποδεσμευτούν από όποια διστακτικότητα (συστολή) κι επιφύλαξη, τα διακρίνει, ώστε να συγκροτηθεί ομάδα.*

Υλοποίηση της δραστηριότητας:

Απλώσαμε στο πάτωμα τέσσερις εφημερίδες. Εξηγήσαμε στα παιδιά ότι καθεμιά τους παριστάνει το σπίτι, στο οποίο κατοικεί μια οικογένεια. Μιλήσαμε για τη σχέση που πρέπει να έχουν μεταξύ τους τα μέλη της κι εκείνα σκέφτηκαν πως πρέπει να είναι όλοι τους μια ομάδα, να είναι ενωμένοι, να υπάρχει μεταξύ τους αγάπη, να βοηθούν ο ένας τον άλλο και να είναι «ο ένας για τον άλλο».

Τα παιδιά μοιράστηκαν γύρω από την κάθε εφημερίδα, αποτελώντας τα μέλη της οικογένειας. Όσο ακουγόταν μουσική μετακινούνταν στο χώρο. Στο σταμάτημά της έπρεπε να επιστρέψουν καθεμία στο σπίτι της. Η εφημερίδα, μετά από κάθε σταμάτημα της μουσικής, διπλωνόταν στη μέση και μίκραινε. Γινόταν στο τέλος τόσο μικρή, που αναγκάζονταν να γίνουν όλοι μια αγκαλιά για να την ακουμπήσουν με κάποιο μέλος του σώματός τους (βλ. φωτογραφία 1). Όλοι μια σφιχτή αγκαλιά, όπως πρέπει να είναι ενωμένη κι αγαπημένη η κάθε οικογένεια, ανεξάρτητα από τη σύνθεσή της.

Φωτογραφία 1. Αγαπημένες οικογένειες

Για να φθάσει το παιδί να οικοδομήσει την κοινωνική του ταυτότητα προϋπόθεση αποτελεί η συνειδητοποίηση των ορίων του εαυτού του και ο διαχωρισμός του «εγώ» (me) από το «όχι εγώ» (not me). Αυτό το πέρασμα από το «εγώ» στο «εμείς» είναι πολύ σημαντικό προκειμένου να αντιληφθεί τον εαυτό του και τον άλλο ως ξεχωριστά όντα, με την ικανότητα να επηρεάσουν το περιβάλλον τους (Warton, 2005). Αν δεν κατακτηθεί αυτή η δεξιότητα δε μπορεί να υπάρξει επικοινωνία και εξοικείωση με την ομάδα, ούτε και αποδοχή των άλλων προσώπων που την αποτελούν (Σέξτου, 1998· Κουρετζής, 1991, 2008). Το παιχνίδι, βοηθώντας προς αυτή την κατεύθυνση, παρέχει τη δυνατότητα για απελευθέρωση, ενισχύοντας τόσο την ενικοδόμηση της αυτοσυνείδησης, όσο και την κοινωνική μάθηση μέσω της αλληλεπίδρασης με άλλα άτομα, διαφορετικά από το ίδιο, μέσω της συνεννόησης και της συναλλαγής μαζί τους (Διαμαντοπούλου, 1994).

B. ΦΑΣΗ: Στάδιο της «αναπαραγωγής» - επεξεργασίας

(1) «Συναισθήματα»

Βασική επιδίωξη:

- Να εξοικειωθούν τα παιδιά με τους διαφορετικούς τρόπους θέασης και έκφρασης ενός θεατρικού χαρακτήρα:
  - *Να καταγράψουν τα συναισθήματα που εκείνος βιώνει κατά την εξέλιξη της ιστορίας.*
  - *Να τα αποδώσουν μέσω της εικαστικής προσέγγισης (ζωγραφικής).*
  - *Να μιμηθούν, με τη φωνή, το συναίσθημα που θεωρούν ότι ο κάθε χαρακτήρας βιώνει, ανάλογα την έκφραση που έχει το πρόσωπό του, όπως αυτό απεικονίζεται στις ζωγραφιές τους.*

- Να αντιληφθούν την καθολικότητα των συναισθημάτων, ανεξάρτητα από το κοινωνικό φύλο.
- Να καλλιεργήσουν μέσα από την όλη διαδικασία τη γλωσσική και εκφραστική τους ικανότητα και την ικανότητα για συνεργασία..

Υλοποίηση της δραστηριότητας:

Συζητήσαμε με τα παιδιά, καθισμένοι σε κύκλο, για τα συναισθήματα που βίωναν οι χαρακτήρες τους ιστορίας κατά την εξέλιξή της, τα οποία και καταγράψαμε. Π.χ. για την κυρία Ψηλοκοντού σκέφτηκαν ότι μπορεί να αισθανόταν:

- *κουρασμένη*, αφού δε σταματούσε καθόλου τους δουλειές στο σπίτι.
- *λυπημένη, στενοχωρημένη*, καθώς δεν καταλάβαιναν οι άλλοι πόσο πολύ κουραζόταν.
- *θυμωμένη, τρελαμένη, αγανακτισμένη*, που οι άνδρες της οικογένειας περίμεναν να κάνει τα πάντα εκείνη στο σπίτι, χωρίς να συμμετέχουν πουθενά.
- *δυστυχισμένη*, όταν σκεφτόταν πως θα μπορούσε να είναι αλλιώς η ζωή της, να κάνει κι άλλα πράγματα στη μέρα της (να έχει χρόνο για ξεκούραση, να βγει βόλτα με τις φίλες της...) κι όχι μόνο δουλειές από το πρωί ως το βράδυ.
- *ευχαριστημένη, χαρούμενη, ευτυχισμένη, ανακουφισμένη*, όταν πλέον άλλαξε η κατάσταση στο σπίτι, είχαν όλοι συμμετοχή και ήταν «ο ένας για τον άλλο».

Στη συνέχεια ενθαρρύνθηκαν τα παιδιά να εργαστούν κατά ομάδες, αναλαμβάνοντας η καθεμία να αποδώσει τα συναισθήματα που βίωνε ένας συγκεκριμένος ήρωας. Ζωγράρισαν έτσι, επιλέγοντας διαφορετικό χρώμα χαρτιού για τον κάθε χαρακτήρα, πολλά διαφορετικά πρόσωπα, προσπαθώντας να αποτυπώσουν τη διαφορετική διάθεσή του. (βλ. φωτογραφίες 2,3,4). Με την ολοκλήρωση των εργασιών των ομάδων, έγινε παρουσίαση και αξιολόγηση της δουλειάς τους από την ολομέλεια.

Κατόπιν, οι ζωγραφιές τους συγκεντρώθηκαν σε ένα πανέρι. Τα παιδιά ήταν καθισμένα κυκλικά. Χτυπώντας ρυθμικά το ταμπουρίνο, το πανέρι περνούσε από χέρι σε χέρι. Στο σταμάτημα του ήχου, το παιδί που κρατούσε το πανέρι, έπαιρνε από μέσα ένα ζωγραφισμένο πρόσωπο/χαρακτήρα και προσπαθούσε να αποδώσει/να μιμηθεί με τη φωνή το συναίσθημα το οποίο απεικόνιζε, μιλώντας με τρόπο που να του ταιριάζει (Αντωνάκης & Χιωτάκη, 2007).

Φωτογραφία 2,3,4. Συναισθήματα

Μέσα από την όλη διαδικασία, τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να συνειδητοποιήσουν πως τα συναισθήματα που βιώνουμε παρουσιάζουν καθολικότητα, αφού σε κάποιες στιγμές όλοι -ανεξάρτητα από το φύλο μας και τις όποιες αντιλήψεις αναφορικά με αυτό-, αλλά σε διαφορετικό ίσως βαθμό, αισθανόμαστε και κούραση και χαρά και λύπη, θυμό, εκνευρισμό... κ.λπ. Ακόμη, καλλιεργήθηκε η συνεργασία, μέσα από την εργασία σε ομάδες, όπως και η ικανότητα για γλωσσική έκφραση, με την παραγωγή λόγου που ταίριαζε με το συναίσθημα που προέβαλε κάθε φορά ένας χαρακτήρας.

(2) «Αντιστοιχίση εικόνων με χαρακτήρες της ιστορίας»

Βασικές επιδιώξεις:

- Να αντιστοιχίσουν τα παιδιά εικόνες αντικειμένων, που λειτουργούν ως «σημεία» με τον κάθε ήρωα/χαρακτήρα (άνδρα-γυναίκα).
- Να αναπαραστήσουν θεατρικά τη δράση στην οποία παραπέμπει το κάθε «σημείο», ώστε να εξοικειωθούν με τη σκηνική παρουσία του κάθε ήρωα/χαρακτήρα.

Υλοποίηση της δραστηριότητας:

Σύμφωνα με τη σημειωτική του θεάτρου, «σημείο» είναι δυνατό να αποτελέσει καθετί (λέξη, ήχος, εικόνα, αντικείμενο, χειρονομία...) από το οποίο ενδέχεται να γεννηθούν κάποια νοήματα (Counsell & Wolf, 2001· Γραμματάς, 2005). Η εικόνα, ως «σημείο», έχει αληθοφάνεια, καθώς γεννά μια ισχυρή ομοιότητα με αυτό στο οποίο αναφέρεται και που αντιπροσωπεύει (Elam, 2001). Η κάθε εικόνα αποτελεί το «σημαίνον» και αναφέρεται στην υλιστική υπόσταση του σημείου, ενώ το νόημα που αντιπροσωπεύει, η ιδέα που δημιουργεί, αποτελεί το «σημαινόμενο» (Counsell & Wolf, 2001). Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάσαμε στα παιδιά κάρτες που εικόνιζαν αντικείμενα τα οποία σημειολογικά παρέπεμπαν σε μια δράση («σημαινόμενο»), που αντιστοιχούσε είτε στον κύριο Ψηλοκοντό, είτε στην κυρία Ψηλοκοντού. Π.χ.

κυρία Ψηλοκοντού	κύριος Ψηλοκοντός
• ξεσκονόπανο • κουτάλα • σκούπα • σφουγγαρίστρα • κουβάς • ποδιά • κατσαρόλα • φλιτζάνι καφέ	• εφημερίδα • κομπολόι • βούρτσα για βάψιμο • πινέλο • μπογιές • φλιτζάνι καφέ • πολυθρόνα

Πίνακας 1. Αντικείμενα που σημειολογικά αντιστοιχούσαν στους θεατρικούς χαρακτήρες

Εκείνα χωρίστηκαν σε δύο ομάδες, κάθε μια από τις οποίες αντιστοιχούσε σε ένα χαρακτήρα. Βάλαμε μουσική δείχνοντας μια κάρτα. Σηκωνόταν και κινείτο, όσο διαρκούσε, η ομάδα στην οποία -βάσει της ιστορίας- αντιστοιχούσε το εικονιζόμενο

αντικείμενο, μιμούμενη την κίνηση που υπαγόρευε. Π.χ. Δείχνοντας την κάρτα με το *ξεσκονόπανο* (βλ. φωτογραφία 5) κινείτο η ομάδα της κυρίας Ψηλοκοντού κάνοντας πως ξεσκονίζει. Δείχνοντας την κάρτα που εικόνιζε το *πινέλο*, κινείτο η ομάδα του κύριου Ψηλοκοντού κάνοντας πως βάφει.

Δείχνοντας το *φλιτζάνι του καφέ...* υπήρξε προβληματισμός... Τελικά, οι μεν κύριοι Ψηλοκοντοί κινούνταν παριστάνοντας πως πίνουν τον καφέ, οι δε κυρίες Ψηλοκοντού παρίσταναν ότι ετοιμάζουν τον καφέ. Οι ρόλοι των ομάδων αντιστράφηκαν.

Μέσα από τη δραστηριότητα αυτή τα παιδιά εξοικειώθηκαν με σημεία-σύμβολα, τα οποία συνδέονταν με τους δύο βασικούς χαρακτήρες της ιστορίας. Η μίμηση της δράσης που υποδείκνυε η κάθε

Φωτογραφία 5. Ξεσκονίζοντας

εικόνα, βοήθησε τα παιδιά στην εξοικειώσή τους με την επί σκηνής παρουσία του κάθε ήρωα/χαρακτήρα. Οι ομάδες των παιδιών ήταν μικτές και οι ρόλοι τους αντιστράφηκαν, έτσι όλα, ανεξάρτητα από το φύλο τους, βίωσαν δράσεις που αναφέρονταν και στους δύο πρωταγωνιστές της ιστορίας.

Γ. ΦΑΣΗ: Στάδιο εκτέλεσης τους σκηνικού αυτοσχεδιασμού

«Οικογένεια στο τραπέζι»

Βασικές επιδιώξεις:

- Να εκφραστούν ψυχοσωματικά τα παιδιά, βιώνοντας δύο αντιθετικούς αυτοσχεδιασμούς, όπου στον καθένα το κοινωνικό φύλο αναπαριστάνεται με διαφορετικό τρόπο.
- Να είναι σε θέση, συγκρίνοντας αυτούς τους αυτοσχεδιασμούς, να αντιληφθούν τις διαφορές ανάμεσα στα δύο μοντέλα οικογένειας που προβάλλονται (πατριαρχικό και δημοκρατικό), σχηματίζοντας τη δική τους άποψη για το ορθό.
- Να αναπτύξουν τη γλωσσική και εκφραστική τους ικανότητα μέσω της συζήτησης και του αυτοσχέδιου διαλόγου.

Υλοποίηση της δραστηριότητας:

Τα παιδιά ενθαρρύνθηκαν να αναπαραστήσουν το

Φωτογραφία 6.
Οικογένεια Ψηλοκοντού στο τραπέζι

διαφορετικό τρόπο που συμπεριφέρονταν στο τραπέζι οι δύο οικογένειες, Ψηλοκοντού Δικαιοπούλου. Για το σκοπό αυτό μεταφέρθηκαν στο χώρο της τραπεζαρίας.

Λειτουργήσαν ως μια ομάδα πρώτα, ως Ψηλοκοντοί, αναλαμβάνοντας ρόλους, που είχαν από πριν καθορίσει, μέσα από συζήτηση. Επίσης συμφώνησαν για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που θα έχει ο κύριος και η κυρία Ψηλοκοντού, ώστε να διακρίνονται από τους υπόλοιπους. Ψάχνοντας στη γωνιά της μεταμφίεσης, βρήκαν ό,τι χρειάζονταν προκειμένου να «ντύσουν» την κυρία Ψηλοκοντού. Αφού δεν υπήρχε ποδιά, όπως ήθελαν, χρησιμοποίησαν υφάσματα, που προσαρμοσαν επάνω της, ώστε να μοιάζει με την εικόνα που είχαν για εκείνη. Για τον κύριο Ψηλοκοντού αποφάσισαν να κρατά ένα κομπολόι -«σημείο» κι εκείνο, όπως και το ντύσιμο της γυναίκας του-, που σηματοδοτούσε-υποδήλωνε το ρόλο του.

Μέσα από τους αυτοσχεδιασμούς τους (Σέξτου, 1998), αναπαράστησαν τους χαρακτήρες της οικογένειας, τις αντιλήψεις τους, τον τρόπο που σκέφτονται και εκφράζονται στο συγκεκριμένο αυτό πλαίσιο. Π.χ. η κ. Ψηλοκοντού ανέλαβε εξ ολοκλήρου το στρώσιμο και την ετοιμασία του τραπεζιού, με λίγη βοήθεια μόνο από την κόρη της. Οι άνδρες της οικογένειας κάθισαν τους θέσεις τους, μόνο όταν ήταν όλα έτοιμα, και ήταν όλο διαταγές: «Φέρε μου εκείνο, δώσε μου το άλλο...». Κι αν η μαμά ήταν απασχολημένη απευθύνονταν στο κορίτσι της οικογένειας. Η κ. Ψηλοκοντού πηγαينوερχόταν πάνω κάτω αγωνιζόμενη να τους προλάβει όλους και δεν κατάφερε τελικά να καθίσει και να φάει μαζί τους στο τραπέζι (βλ. φωτογραφία 6).

Τη δεύτερη φορά η ομάδα συμπεριφέρθηκε όπως η οικογένεια Δικαιοπούλου. Όλοι βοηθούσαν στην ετοιμασία του τραπεζιού, κάθισαν όλοι μαζί για φαγητό και στο τραπέζι ο ένας εξυπηρετούσε τον άλλο και τον αντιμετώπιζε ισότιμα (βλ. φωτογραφία 7).

Απομονώνοντας και αποτυπώνοντας σκηνικά δύο επιμέρους ενότητες της ιστορίας -οι οποίες αποτελούσαν «κομβικά σημεία» καθώς δήλωναν ξεκάθαρα τις διαθέσεις και στάσεις των χαρακτήρων

Φωτογραφία 7.

Οικογένεια Δικαιοπούλου στο τραπέζι

(Γκόβας, 2002)-, οι παραπάνω αυτοσχεδιασμοί λειτουργήσαν στο πνεύμα του μπρεχτικού θεάτρου, αφού παιδιά τοποθετούνταν άλλοτε εντός ρόλου, να συμπάσχουν με τους ήρωες, και άλλοτε εκτός ρόλου, να κρίνουν τις πράξεις τους αποστασιοποιημένα (Καραβόλτσου, χ.χ.). Μέσω αυτών των αυτοσχεδιασμών προβλήθηκαν συμπεριφορές που αναφέρονταν στο κοινωνικό φύλο, στις λέξεις, στην εμφάνιση, στις ιδέες και στη συμπεριφορά, που η κυριαρχούσα κουλτούρα κατανοεί ως ένδειξη ανδρικής ή γυναικείας ταυτότητας. Αναπαράχθηκαν τα πολιτισμικά σημεία του φύλου και συνεπώς η ιδεολογία του κοινωνικού φύλου, στο πλαίσιο τόσο της πατριαρχικής όσο και της δημοκρατικής οικογένειας (Counsell, & Wolf, 2001). Η αποστασιοποίηση βοήθησε τα παιδιά να αντικρύσουν με κριτική ματιά τη συμπεριφορά των δύο οικογενειών, να τις συγκρίνουν και να καταλήξουν σε

συμπεράσματα αναφορικά με την ορθότητά τους, διαμορφώνοντας, έτσι, τη δική τους γνώμη για το μοντέλο που θεωρούν πως λειτουργεί με ισότητα και δικαιοσύνη για όλα τα μέλη της.

Δ. ΦΑΣΗ: Στάδιο επεξεργασίας σε πολλά επίπεδα (συζήτηση – αξιολόγηση – εικαστική έκφραση)

Βασικές επιδιώξεις:

- Να κάνουν τα παιδιά έναν απολογισμό των δράσεών τους.
- Να πραγματοποιηθεί αξιολόγηση αυτών, μέσω της ζωγραφικής.

Υλοποίηση της δραστηριότητας:

Προκαλέσαμε τα παιδιά να εκφράσουν με απλά λόγια τα συναισθήματα που βίωσαν μέσα από την όλη διαδικασία, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποίησαν το σώμα ή τη φωνή τους για να δημιουργήσουν συγκεκριμένους χαρακτήρες. Να συζητήσουν και να αξιολογήσουν τις δράσεις τους και κατά πόσο ήταν ή όχι πετυχημένες (Κουρετζής, 2008).

Βέβαια, καθώς το θεατρικό παιχνίδι δεν αποτελεί θέαμα, ούτε απευθύνεται σε θεατές, ο στόχος δεν ήταν το τέλειο αισθητικό αποτέλεσμα, αλλά η ευχαρίστηση και η ψυχαγωγία των παιδιών (Γραμματάς, & Μουδατσάκης, 2008) όπως επίσης η εκτόνωση, η έκφραση των σκέψεών τους, μέσω των δράσεων που πραγματοποιήθηκαν, και η ευαισθητοποίησή τους αναφορικά με ζητήματα αναπαραστάσεων του κοινωνικού φύλου, τα οποία έφερε στο προσκήνιο η ιστορία της οικογένειας Ψηλοκοντού. Ουσιαστικά το θεατρικό παιχνίδι χρησιμοποιήθηκε ως μέσο προκειμένου να προκαλέσουμε συζητήσεις σχετικά με στερεοτυπικές συμπεριφορές και αντιλήψεις γύρω από το θέμα αυτό, να τα προβληματίσουμε για την ορθότητά τους, βοηθώντας τα συνάμα να αποκτήσουν νέες εμπειρίες, οι οποίες οδηγούν στην αποδόμηση παγιωμένων απόψεων.

Επιπλέον, ζητήθηκε από τα παιδιά να εικονογραφήσουν ορισμένες εσωτερικές καταστάσεις που έζησαν στη διάρκεια του θεατρικού παιχνιδιού, συγκεκριμενοποιώντας έτσι τις εμπειρίες τους. Με τον τρόπο αυτό, τόσο οι εκπαιδευτικοί, όσο και τα παιδιά, είδαμε τη διαφορά μεταξύ της αρχικής ιδέας και του αποτελέσματος και αντιληφθήκαμε τη διαδικασία μετατροπής μιας ιδέας σε πράξη (Κουρετζής, 1991).

Στο σύνολό τους, φάνηκε πως ευχαριστήθηκαν αυτό που έζησαν και εξέφρασαν την επιθυμία για τη μετεξέλιξή του σε θεατρικό δρώμενο. Κατ' αυτό τον τρόπο, μέσα από την σταδιακή αυτή εξελικτική πορεία, το θεατρικό παιχνίδι άνοιξε το δρόμο για τη δραματοποίηση της ιστορίας.

2.4 Δραματοποίηση από τα παιδιά

Βασικές επιδιώξεις:

- Να αποδώσουν θεατρικά τα παιδιά την ιστορία της οικογένειας Ψηλοκοντού, μέσω της δραματοποίησης.
- Να συμμετέχουν ενεργά στην όλη προετοιμασία.
- Να καλλιεργήσουν τη μεταξύ τους συνεργασία.
- Να αναπτύξουν τη γλωσσική τους ικανότητα, τη γλωσσική τους έκφραση.
- Να βιώσουν μέσα από τη θεατρική δράση τις αναπαραστάσεις των δύο φύλων, που προβάλλει η συγκεκριμένη ιστορία και να σταθούν κριτικά απέναντι σε αυτές.

Υλοποίηση της δραστηριότητας:

Τα παιδιά μέσα από τις δραστηριότητες θεατρικού παιχνιδιού, που προηγήθηκαν, είχαν την ευκαιρία να προσεγγίσουν τα πρόσωπα της ιστορίας, να σκιαγραφήσουν το χαρακτήρα τους, να νοιώσουν τη διάθεση και τα συναισθήματά τους, να εξοικειωθούν με τη σκηνική τους παρουσία και να αναπαραστήσουν αυτοσχεδιάζοντας σκηνές της ιστορίας. Η επιθυμία τους να τη δραματοποιήσουν, οδήγησε σε συζήτηση αναφορικά με την οργάνωση της δράσης. Συγκεκριμένα:

Α. Αποφάσισαν ότι το έργο θα πρέπει να έχει τρεις σκηνές:

- (1) Στο σπίτι των Ψηλοκοντών, όπου παρουσιάζεται η ζωή της οικογένειας και η καταπίεση των γυναικών από τους άνδρες, η μεταξύ τους σύγκρουση.
- (2) Στο σπίτι των Δικαιοφύλων, όπου δίνεται το παράδειγμα του τρόπου συμπεριφοράς της συγκεκριμένης οικογένειας, στο πνεύμα του σεβασμού και τους ισότητες.
- (3) Στο σπίτι των Ψηλοκοντών, απουσία της κυρίας Ψηλοκοντού, όπου συμβαίνει η ανατροπή και έρχεται η ισορροπία.

Β. Για τα σκηνικά υπήρξε προβληματισμός. Ακούστηκαν οι ιδέες τους για τη «γωνιά» του σχολείου που θεωρούσαν καταλληλότερη να παιχτεί το έργο. Έχοντας στο νου τους πως χρειάζονται δύο σκηνικά, δύο χώρους, επικράτησε και αγκαλιάστηκε η ιδέα να χρησιμοποιηθεί η γωνιά του κουκλόσπιτου, η οποία βρίσκεται στον ενιαίο χώρο του σχολείου, έξω από τις αίθουσες, προκειμένου να διαμορφωθεί σε σπίτι των Ψηλοκοντών και η γωνιά της συζήτησης αντίστοιχα σε σπίτι των Δικαιοφύλων. Επέλεξαν, ακόμη, τα αντικείμενα που θα χρησιμοποιούσαν και τον τρόπο που θα τα «έστηναν» για να αναπαρασταθεί η κάθε σκηνή.

Γ. Κατέληξαν για το ντύσιμο και τα αξεσουάρ των χαρακτήρων. Π.χ. είπαν η κ. Ψηλοκοντού να φορά ποδιά, μαντήλι στο κεφάλι και να κρατά ένα ξεσκονόπανο για να ξεσκονίζει, ο κος Ψηλοκοντός να κρατά κομπολόι, να έχει κι εφημερίδα να διαβάζει... κ.λπ.

Δ. Αναφορικά με το μοίρασμα των ρόλων, υπήρχαν πολλά παιδιά που ήθελαν ένα ρόλο. Εξηγήσαμε πως το έργο θα παιζόταν κι άλλες φορές, δίνοντάς τους την ευκαιρία να συμμετέχουν όλα και να βιώσουν διαφορετικούς ρόλους. Ακόμη, πως, αφού δε χωρούν όλα στο έργο, εκείνα που θα ήταν θεατές τη μια φορά, θα γίνονταν ηθοποιοί την επόμενη.

Έχοντας ολοκληρώσει τα παιδιά την προετοιμασία, προχώρησαν στη δραματοποίηση της ιστορίας, αυτενεργώντας και αποδίδοντας ελεύθερα τους διαλόγους (Βλ. φωτογραφίες 8-18).

Σκηνή 1^η: Σπίτι Ψηλοκοντών

Φωτογραφία 8.

(8) Ευανθίααα!!!
Φτιάξε ένα
καφεδάκι..
(9) Αμάν πια!!! Δε
μπορείτε να κάνετε
τίποτε μόνοι σας οι
άνδρες σε αυτό το
σπίτι!!!

Φωτογραφία 9 .

Φωτογραφία 10.
*Τι τα 'μαθα τα γράμματα;
Όλη μέρα με το ξεσκονόπανο
είμαι και με τις κατσαρόλες στην
κουζίνα!!!*

Σκηνή 2^η: Σπίτι Δικαιοφουλων

Φωτογραφία 11.
*Πολύ δουλειά Τόλη!! Πολύ κουραζόμαστε
εμείς οι άνδρες. Ωρες ώρες σκέφτομαι
μήπως θα 'πρεπε να 'χω γεννηθεί γυναίκα!*

Φωτογραφία 12.
*Εεεεεπ!!!! Πού πας εσύ;
Άσε τις γυναίκες να ετοιμάσουν
το τραπέζι!*

Φωτογραφία 13.
Ενανθίαααα!!!! Τι έπαθες;

Σκηνή 3^η: Σπίτι Ψηλοκοντών

Φωτογραφία 14.
*Πω πω!!! Τίποτε δε βρίσκουμε
σε αυτό το σπίτι!!!*

Φωτογραφία 15.
*Άντε λοιπόν να συγυρίσουμε
όλοι μαζί...*

Φωτογραφία 16.
*Αχ! Ευανθία μου, να ξέρεις πόσο μας
έλειψες!!! Τώρα όλα θα είναι
διαφορετικά στο σπίτι μας. Θα
βοηθούμε ο ένας τον άλλο.*

Φωτογραφία 17.
*Οι άνδρες Ψηλοκοντοί περιποιούνται
τις γυναίκες της οικογένειας.*

Φωτογραφία 18.
*Στην υγεία μας! Είμαστε πια
ο ένας για τον άλλο!*

3. Μεταδραματική αξιολόγηση

Τα παιδιά σχολίασαν-αξιολόγησαν τη θεατρική εμπειρία όπως την έζησε το καθένα χωριστά, αλλά και όλη η ομάδα, μέσα από τη συνολική πορεία τόσο της προετοιμασίας, όσο και της δράσης (από την πλευρά και του ηθοποιού και του θεατή). Επίσης, κατέθεσαν απόψεις και συμπεράσματα που συνδέονται τη σχέση που πρέπει να χαρακτηρίζει τα δύο φύλα.

Θα τολμούσαμε να πούμε πως αυτή η μικρή παρέμβαση απέφερε αποτελέσματα, αφού παρατηρήθηκε να έχει επίδραση και αλλαγή στη συμπεριφορά των παιδιών τα οποία:

- ανέφεραν τη συμμετοχή τους σε εργασίες στο σπίτι και την ανάληψη αρμοδιοτήτων κι ευθυνών, ανεξάρτητα από το φύλο τους.
- μετέφεραν στην οικογένειά τους σκέψεις, ιδέες, απόψεις αναφορικά με την ισότητα των δύο φύλων και των δικαιωμάτων αυτών.
- συχνά χρησιμοποιούσαν πρόσωπα της ιστορίας προκειμένου να χαρακτηρίσουν καταστάσεις και συμπεριφορές. Π.χ. χρησιμοποιούσαν το όνομα της κυρίας Ψηλοκοντού για να δηλώσουν την αγανάκτησή τους όταν φορτώνονταν εργασίες, που θα έπρεπε -σε άλλη περίπτωση- να μοιραστούν με την ομάδα (όπως το μάζεμα της τραπεζαρίας, που ενώ είναι ομαδική δουλειά, κατέληγε κάποιες φορές να το κάνει ένα μόνο παιδί και τα υπόλοιπα ξεγλιστρούσαν). Στην περίπτωση που κάποιος ζητούσε από άλλους να κάνουν πράγματα, τα οποία μπορούσε να κάνει μόνος του, τον παρομοίαζαν με τον κύριο Ψηλοκοντό, ενώ όταν κάποιος είχε σωστή και δίκαιη συμπεριφορά τον παρομοίαζαν με τους Δικαίопουλους.

Ένα θέμα που φέραμε στην ολομέλεια τους τάξης για προβληματισμό και συζήτηση, αφορούσε στην εξέλιξη, στη συνέχεια της ιστορίας της οικογένειας Ψηλοκοντού, μετά την «ανατροπή» που έγινε και τις υποσχέσεις που δόθηκαν. Ζητήσαμε από τα παιδιά να φανταστούν πως θα ήταν η ζωή των μελών της από εκεί και μετά. Οι ιδέες τους καταγράφηκαν και ήταν οι εξής:

- Θα βοηθούν ο ένας τον άλλο
- Θα σέβονται ο ένας τον άλλο
- Θα βοηθούν όλοι στο σπίτι και θα είναι ευτυχισμένοι
- Θα καθαρίζουν τα παιδιά μόνα τους τα δωμάτιά τους. Και τα αγόρια.
- Θα μπορεί η κυρία Ψηλοκοντού να δουλέψει κι έξω από το σπίτι τώρα που οι δουλειές μοιράζονται
- Θα μπορεί η κυρία Ψηλοκοντού να ξεκουράζεται και να πηγαίνει βόλτα με τις φίλες της

Κατόπιν τους ζητήθηκε να αποτυπώσουν εικαστικά το καθένα τη σκέψη του. Δείγματα των εργασιών τους παρουσιάζονται παρακάτω (βλ. εικόνες 2,3,4):

Εικόνα 2.
Ο κ. Ψηλοκοντός ξεσκονίζει και η κ. Ψηλοκοντού βγάζει το φαγητό από το φούρνο.

Εικόνα 3.

Η οικογένεια Ψηλοκοντού τρώει στο τραπέζι, που έχουν ετοιμάσει όλοι μαζί.

Εικόνα 4.

Βράδυ στο σπίτι. Η κ. Ψηλοκοντού κρατά πολλά πιάτα. Της πέφτει ένα, προλαβαίνει όμως και το πιάνει ο κ. Ψηλοκοντός που είναι κοντά της και τη βοηθά.

4. Σύνοψη/Επίλογος

Οι θεατρικές δράσεις, που εφαρμόστηκαν, είχαν στόχο αφενός την αποδόμηση της άποψης που θέλει τον άνδρα να θεωρείται ως η θεμελιακή αρχή της οικογένειας ενώ η γυναίκα ως το αποκλεισμένο «άλλο» αυτής της αρχής, και αφετέρου την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων στο πνεύμα της δικαιοσύνης, που πρέπει να χαρακτηρίζει τις σχέσεις τους.

Η αξιολόγηση των πραγματοποιηθέντων δράσεων έδειξε να υπάρχουν μετακινήσεις στις απόψεις των παιδιών από στερεοτυπικές, πατριαρχικές θέσεις του ανδρισμού και της θηλυκότητας που είχαν από την οικογένειά τους. Βιώνοντας τα παιδιά της τρυφερής προσχολικής ηλικίας -που ακόμη δεν έχουν παγιωθεί στοιχεία της προσωπικότητάς τους-, μέσω του θεάτρου, δύο αντιθετικά μοντέλα οικογένειας (πατριαρχικό-δημοκρατικό), προσέλαβαν μηνύματα και ιδέες, που ευελπιστούμε να τα επηρεάσουν σε ζητήματα έμφυλων διαχωρισμών/διαφορών, αναθεωρώντας συμπεριφορές που αποδίδονται τυπικά στο ένα ή στο άλλο φύλο.

Με το βλέμμα στραμμένο στο μέλλον, στην αυριανή κοινωνία όπου θα ζήσουν και θα αναπτυχθούν τα παιδιά μας ως οι μελλοντικοί πολίτες της, θεωρούμε πως η προώθηση της ισότητας των δύο φύλων τόσο στο χώρο της οικογένειας, όσο και στο χώρο της εκπαίδευσης, δημιουργεί μια νέα οπτική που αναβαθμίζει τον κοινωνικό και παιδαγωγικό ρόλο του σχολείου, επιτρέποντας παράλληλα την ισότιμη εξέλιξη των παιδιών σε ατομικό, κοινωνικό και επαγγελματικό επίπεδο.

Βιβλιογραφικές παραπομπές:

- Αναγνωστόπουλος, Β., Δ. (1994). *Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αντωνάκης, Δ., & Χιωτάκη, Ε. (2007). *Μουσική Παιδαγωγική - Διαθεματικές εφαρμογές για μικρά παιδιά*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Arnot, M. (2006). *Διαδικασίες αναπαραγωγής του φύλου. Εκπαιδευτική θεωρία και φεμινιστικές πολιτικές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Ball, C., & Airs, J. (1995). *Taking Time to Act: a guide to crowd curricular drama*. Portsmouth: Heinemann.
- Βέικου, Μ. (2009). *Κοινωνικό Φύλο (φύλο και Κοινωνιολογία)*, Ανακτήθηκε στις 3 Φλεβάρη 2010, από την ηλεκτρονική διεύθυνση: [http://www.thefylis.uoa.gr/fylopedia/index.php/Κοινωνικό_Φύλο_\(Φύλο_και_κοινωνιολογία\)](http://www.thefylis.uoa.gr/fylopedia/index.php/Κοινωνικό_Φύλο_(Φύλο_και_κοινωνιολογία)).
- Γιάνναρης, Γ. (1995). *Θεατρική Αγωγή και Παιχνίδι*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Γκατζιώλη, Χ. (2002). Η έκφραση των στερεοτυπικών χαρακτηριστικών των δύο φύλων μέσα από την κινητική συμπεριφορά των παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση. Στο Κούρτη, Ευ., (επιμέλεια), *Η Έρευνα στην Προσχολική Εκπαίδευση*, τόμος Β'.
- Γκόβας, Ν. (2002). *Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2002.
- Γραμματάς, Θ. (1998). *Θέατρο και Παιδεία*. Αθήνα: Νηρηίδες.
- Γραμματάς, Θ. (2005). *Θεατρική Παιδεία και Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Γραμματάς, Θ., & Μουδατσάκης, Τ. (2008). *Θέατρο και Πολιτισμός στο Σχολείο (για την επιμόρφωση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης)*. Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
- Γρηγορόπουλος, Η. (χ.χ.). *Φύλο και Ψυχολογία (Gender & Psychology)*. Ανακτήθηκε στις 3 Ιουνίου 2010, από την ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.thefylis.uoa.gr/fylopedia/index.php/Φύλο_και_ψυχολογία.
- Διαμαντοπούλου, Ζ. (1994). *Πολιτισμική Αγωγή, Η συμβολή της δραματικής έκφρασης του ανθρώπου στην αναζήτηση και διερεύνηση της πολιτισμικής του ταυτότητας*. Ρέθυμνο: Ραδάμανθυς.
- Elam K. (2001). *Η σημειωτική Θεάτρου και Δράματος* (μτφ. Διαμαντάκου, Κ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (2004). *Θεατρική Αγωγή*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- ΕΠΕΑΕΚ II (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης, 2000-2006, α). *Εισαγωγή θεμάτων σχετικά με τα φύλα στην εκπαιδευτική διαδικασία – Εγχειρίδιο για τους/τις Νηπιαγωγούς*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής Ψυχολογίας, Τομέας Παιδαγωγικής. Ιωάννινα: 2007.
- ΕΠΕΑΕΚ II (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης, 2000-2006, β). *Εκπαιδευτικές παρεμβάσεις για την προώθηση της ισότητας των φύλων στο σχολείο - Εγχειρίδιο για τους/τις εκπαιδευτικούς*. Ιωάννινα: 2007. Ανακτήθηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2010, από την ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.isotita-epaeak.gr/ipostirtiko_iliko/Egxeiridio_7.pdf.
- Jauss, H., R. (1995). *Η Θεωρία της Πρόσληψης - Τρία μελετήματα*. (μτφ. Πεχλιβάνος, Μ.). Αθήνα: Εστία.
- Johnson, J., & Ershler, J. (1981). Development Trends in Preschool Play as a Function of Classroom Program and Child Gender. *Child Development*, 52, 995-1004.
- Holub, R.C. (2001). *Θεωρία της Πρόσληψης - μια κριτική εισαγωγή* (μτφ. Τσακοπούλου, επιμ.-θεώρηση μτφ. Τζούμα, Ά.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καραβόλτσου, Α. (χ.χ.). *Τα Παραμύθια, το Εκπαιδευτικό Δράμα και...ο Μπρεχτ*. Ανακτήθηκε στις 29 Ιανουαρίου 2010, από την ηλεκτρονική διεύθυνση: www.eipe.gr/praktika/praktika/karavoltsou.pdf.
- Κασιάρου, Ε, Παπαγιάννη, Π., Παπαδάκη, Σ., Ρόζη, Θ. (2008). *Σχέδιο Εργασίας 2:*

- «*Η Οικογένεια*». Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο.
- Κουρετζής, Λ. (1991). *Το Θεατρικό Παιχνίδι - Παιδαγωγική θεωρία, πρακτική και θεατρολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κουρετζής, Λ. (1993). *Θεατρική Αγωγή*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Κουρετζής, Λ. (2008). *Το Θεατρικό Παιχνίδι και οι Διαστάσεις του*. Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Martin, C., & Ruble, D. (2004). Children's Search for Gender Cues, Cognitive Perspectives on Gender Development. *Current Directions in Psychological Science*, 13, 67-70.
- Μερίε Μ. (1996). *Το θέατρο ως μέσο επικοινωνίας – Αυτογνωσία μέσα από το θέατρο*. Αθήνα: Ντουντούμης.
- Σέξτου, Π. (1998). *Δραματοποίηση, το βιβλίο του Παιδαγωγού – Εμπνευστική, Μέθοδος-Εφαρμογές-Ιδέες*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σέξτου, Π. (2005). *Θεατρο-παιδαγωγικά προγράμματα στα σχολεία..* Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σέργη, Λ. (1987). *Δραματική Έκφραση και Αγωγή του Παιδιού*. Αθήνα: Gutenberg.
- Singh, M. (1998). *Gender Issues in Children's Literature*, ERIC DIGEST EDO-CS-98-8 Nov 1998. Ανακτήθηκε στις 5 Φεβρουαρίου 2010, από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.ericdigests.org/1999-3/gender.htm>.
- Thomas, G. & Silk, A. (1997). *Η Ψυχολογία του Παιδικού Σχεδίου* (μτφ. Μπονώτη, Φ.). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Τσιάρας, Α. (2004). Το θεατρικό παιχνίδι στο Δημοτικό Σχολείο. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 9, 62-76.
- Τσίτσλμπεργκερ, Χ. (1999). *Τα παιδιά παίζουν παραμύθια*. Αθήνα: Πατάκης.
- Turner, P. (1998). *Βιολογικό φύλο, Κοινωνικό Φύλο και Ταυτότητα του Εγώ*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Freeman, N., K. (2007). Preschoolers' Perceptions of Gender Appropriate Toys and Their Parents' Beliefs about Genderized Behaviors: Miscommunication, Mixed Messages, or Hidden Truths?. *Early Childhood Education Journal*, 34, 357-366.
- Warton, A. (2005). *The Sociology of Gender, An Introduction to Theory and Research*. Malden, MA.